

Remissvar över EU-kommissionens förslag till förordning om Euratoms forsknings- och utbildningsprogram COM(2025) 594

Sammanfattning

Big Science Sweden är generellt positiv till EU-kommissionens förslag om fortsatt finansiering av Euratom, särskilt satsningarna på fusion och utvecklingen av ITER.

Vi välkomnar att det finns ett ökat fokus på industrins deltagande, men det är viktigt att detta inte sker på bekostnad av satsningar på grundforskning. Dessutom finns det, liksom för tidigare program, en stor risk att höga administrativa trösklar och krav på medfinansiering riskerar att utesluta små aktörer. Svenska företag har hittills haft ett begränsat engagemang i satsningarna inom fusion, bland annat på grund av komplex administration, krav på nationell medfinansiering, och upphandlingsregler på ITER som inte gynnar små och mellanstora företag.

Vi vill också peka på att det behövs nationella satsningar för att Sverige ska kunna dra full nytta av programmet, till exempel i form av en nationell strategi för fusion, bättre strukturer för medfinansiering, samordning mellan aktörer och satsningar på kompetensförsörjning

Allmänt

Big Science Sweden ställer sig generellt positiv till EU-kommissionens förslag. Det är viktigt att finansieringen av Euratom kan fortsätta stödja forskning och kompetensförsörjning, samt utveckling av nya teknologier inom Europa. De fortsatta satsningarna inom fusion är särskilt välkomna, i synnerhet när det gäller den fortsatta utvecklingen av ITER och andra europeiska fusionsinitiativ.

Industrins deltagande

Det är särskilt positivt att det föreslagna programmet tydligare betonar vikten av samarbeten med industrin och privata satsningar, i synnerhet inom fusionsområdet.

Ett av programmets syften är att stödja industrins deltagande i utvecklandet av fusionsteknik, vilket behövs om den teknik som ITER kräver ska kunna levereras. Vi ser dock att den svenska industrin hittills endast deltagit i mindre skala, trots att det finns många svenska företag som besitter rätt kompetens. Vi tror att ett viktigt skäl till detta är att upphandlingsprocesserna på ITER inte är fördelaktiga för svenska företag och organisationer. Vi hade gärna sett att den europeiska finansieringen av ITER kom med tydligare ställde krav på att förenkla reglerna för upphandlingar på ITER så att även SMF får lättare att delta i teknikleveranser till ITER.

För att svenska aktörer ska kunna delta i teknikutvecklingsprojekt krävs även i många fall nationell medfinansiering, vilket kan vara svårt att få i dagens system, då ingen svensk myndighet i dagsläget har uppdraget att finansiera den typen av verksamhet.

Kunskapsöverföring

Vi ser det som särskilt positivt att det föreslagna programmet ska stödja nystartade företag inom fusionsområdet att växa och att locka till sig privat finansiering. Vi vill betona vikten av att inom detta

område också aktivt stödja kunskapsöverföring mellan de offentliga fusionssatsningarna och de privata satsningar som växer fram, där kunskapsöverföringen kan gå åt båda hållen. De offentliga och privata satsningarna riskerar annars att bli till stuprör, där framsteg inom ett segment inte kommer hela fältet till nytta.

Undanröjning av hinder för små aktörer

Vi har invändningar mot att förslaget inte går tillräckligt långt när det gäller att attrahera alla olika typer av aktörer. Tidigare program för Euratom har haft höga administrativa trösklar, omfattande krav på medfinansiering, tidskrävande ansökningsformaliteter och hårda regler. Små aktörer riskerar att missgynnas av dessa krav, liksom aktörer i länder där det inte finns starka inhemska satsningar inom området som kan bistå med medfinansiering. Detta har lyfts i konsultationsprocessen i framtagningen av det föreslagna programmet, med det framgår inte tillräckligt tydligt i förslaget hur dessa hinder ska avhjälpas.

Behov av svenska nationella åtgärder med anledning av förslaget

Big Science Sweden vill också peka på de nationella behov som uppstår om förslaget går igenom. För att Sverige skulle kunna fullt ut dra nytta av det föreslagna programmet, skulle det behövas en aktiv nationell strategi för fusion, bättre strukturer för nationell medfinansiering av exempelvis teknikutvecklingsprojekt, samt förbättrad samordning mellan olika nationella aktörer. Detta gäller i synnerhet för det svenska engagemanget i ITER, men även för andra satsningar inom Fusion for Energy, som exempelvis IFMIF/DONES – den europeiska infrastrukturen för materialtestning och kvalificering för fusionsreaktorer.

Även inom kompetensförsörjning skulle det behövas tydligare nationella satsningar för att dra nytta av det föreslagna programmet. Vi anser att Sverige bör stödja programmets ambition att etablera EU-gemensamma program, men att relevanta aktörer i Sverige även behöver underlätta för svenskar att delta dessa program.

Detta remissvar har tagits fram av Catarina Sahlberg (programdirektör för Big Science Sweden) och Max Collins (affärsutvecklare vid Big Science Sweden och svensk Industrial Liaison Officer för ITER och Fusion for Energy).